

Особливості змісту занять інтелектуальними видами спорту дітей дошкільного віку на матеріалі шашок

Надія Чижевська

Національний університет фізичного виховання і спорту України, Київ, Україна

Анотація. Спеціальна підготовка юних шашкістів на сучасному етапі зазнала суттєвих змін, які пов'язані з технічними інноваціями. Діти починають грати в шашки з п'яти років, досягаючи вищої спортивної майстерності або навіть гротмейстерського рівня вже в 12-14 років. Спостерігається різке зростання кількості змагань як з класичних, так і швидких та блискавичних шашок, що призвело до щільності змагань, зростання їхньої кількості у професійних шашкістів. *Мета.* Розкрити особливості змісту занять інтелектуальними видами спорту дітей дошкільного віку на прикладі шашок. *Методи.* Аналіз літературних джерел та даних мережі Інтернет; опитування; узагальнення, методи математичної статистики. *Результати.* Визначено доцільний вік початку занять шашками: п'ять та шість років. У три роки тренери не рекомендують починати заняття шашками. До чинників, на яких ґрунтується доцільність зазначеного віку віднесено: практичний досвід тренерської роботи, світова тенденція до зменшення віку молодшої вікової категорії учасників чемпіонатів світу та Європи, дитина вже може втримувати рівень уваги достатньої тривалості для проведення тренувальних занять; може записувати відповіді на домашні завдання та партії в турнірі; виконувати вказівки тренера та дотримуватись правил гри. Розроблена програма занять шашками для дітей чотирьох–шести років спрямована на розвиток інтелектуальних та комунікаційних здібностей, логічного мислення, творчих здібностей, уваги та уваги, вміння планувати свої дії та їх наслідки, діяти в межах правил і вирішувати конфліктні ситуації адекватним шляхом. Заняття рекомендовано проводити в рамках гурткової роботи дошкільних навчальних закладів. Програма навчання гри в шашки розрахована на чотири етапи. Навчання шашкам в дошкільних установах та закладах середньої освіти можна використовувати для початківців та для розвитку розумової діяльності і когнітивних функцій.

Ключові слова: інтелектуальні види спорту, шашки, програма навчання.

Nadiya Chyzhevska

FEATURES OF THE CONTENT OF MIND SPORTS CLASSES FOR PRESCHOOL CHILDREN BASED ON THE MATERIAL OF CHECKERS

Abstract. The special training of young checkers players has undergone significant changes at the present stage, which are related to technical innovations. Children start playing checkers at the age of five, reaching the highest level of sports mastery or even grandmaster level at the age of 12-14. There is a sharp increase in the number of competitions in classic, fast, and lightning checkers that led to the increase in the density of competitions, an increase in the number of competitions participated by professional checkers players. *Objective.* To reveal the peculiarities of the content of mind sports classes for preschool children as exemplified by checkers. *Methods.* Analysis of literature sources and data from the Internet; survey methods; generalization, and methods of mathematical statistics. *Results.* The appropriate age to start playing checkers was determined as five or six. Coaches do not recommend to start playing checkers at the age of three. Factors substantiating the rationale for starting checkers at this age include: practical experience of coaches, the global trend to reduce the age of junior age participants in world and European championships, the child can already maintain a level of attention long enough to conduct training sessions; can record answers to homework and tournament games; can follow the instructions of the coach and the rules of the game. The program of checkers classes developed for children aged four to six was aimed at developing intellectual and communication skills, logical thinking, creativity, attention and imagination, the ability to plan the actions and their consequences, act within the rules and resolve conflicts adequately. The classes were recommended to be held as part of club activities in preschool educational institutions. The program of teaching checkers consisted of four stages. Teaching checkers in preschool institutions and secondary schools can be used for beginners and for the development of mental activity and cognitive functions.

Keywords: mind sports, checkers, training program.

Chyzhevska N. Features of the content of mind sports classes for preschool children based on the material of checkers. *Theory and Methods of Physical education and sports.* 2022; 1: 25–29
DOI: 10.32652/tmfvs.2022.1.25–29

Чижевська Н. Особливості змісту занять інтелектуальними видами спорту дітей дошкільного віку на матеріалі шашок. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту.* 2022; 1: 25–29
DOI: 10.32652/tmfvs.2022.1.25–29

Вступ. Інтенсивний розвиток інтелектуальних видів спорту, широкий календар змагань вимагають від фахівців пошуку сучасних шляхів удосконалення підготовки спортсменів, побудови занять, моніторингу стану гравців, пошуку талановитих спортсменів [1, 6, 9]. Особливе місце займають проблемні питання підготовки юних спортсменів [2, 3, 25, 27].

Спеціальна підготовка юних шашкістів на сучасному етапі зазнала суттєвих змін, які пов'язані з технічними інноваціями. Діти починають грати в шашки з п'яти років, досягаючи вищої спортивної майстерності або навіть гротмейстерського рівня вже в 12–14 років. Спостерігається різке зростання кількості змагань як з класичних, так і швидких та блискавичних шашок, що призвело до щільності змагань, зростання їхньої кількості у професійних шашкістів – приблизно до ста партій на рік [4, 5, 28, 29].

Це вимагає від тренера удосконалення спеціальної підготовки. Технологічні зрушення, наприклад, електронні годинники з різними режимами, дозволяють застосовувати різні контролю часу. Спортсмену необхідно вміти пристосовуватися до гри з різними контролями. На головних змаганнях (чемпіонати світу та Європи) можуть застосовуватися одразу кілька форм: «класичні», «швидкі», «блискавичні» шашки.

Сучасні технології сприяли різкому розвитку цього виду спорту у світі. Впроваджуються програми навчання шашок у закладах середньої освіти, розробляються спеціальні державні програми. У деяких країнах шашки введено до шкільної програми [4, 10].

Особливе місце посідає розвиток інтелектуальних видів спорту, зокрема шашок, в Україні. Так, спортсмени нашої держави отримали прямий вихід на змагання чемпіонатів світу та Європи, у тому числі серед юнаків і дівчат у чотирьох вікових категоріях (до

Рисунок 1 – Розподіл думок тренерів щодо віку (років) початку занять шашками, %

10, 13, 16, 19 років). Це вимагає розвитку системи дитячо-юнацьких змагань в Україні, активізувати процес пошуку талановитих дітей [7, 8].

Актуальною проблемою сьогодення залишаються питання для науковців щодо побудови та змісту занять з шашок для дітей дошкільного віку.

Актуальність питань підготовки юних спортсменів в інтелектуальних видах спорту, зокрема шашистів, формування логічного мислення дітей, включаючи їх обдарованість та розумові здібності, підкреслюють ряд фахівців. Вони відмічають необхідність виховання творчого потенціалу дітей із педагогічно правильним розвитком образного мислення для досягнення якісного розвитку процесів логічного мислення [6–9, 19].

Дослідження проводили відповідно до тематичного плану НДР НУФВСУ на 2021–2025 рр. за темою 1.7. «Теоретико-методологічні засади розвитку кіберспорту та інтелектуальних видів спорту», номер держреєстрації 0121U108211.

Мета дослідження – розкрити особливості змісту занять інтелектуальними видами спорту дітей дошкільного віку на прикладі шашок.

Методи дослідження: аналіз літературних джерел та даних мережі Інтернет; опитування; узагальнення даних; методи математичної статистики [13].

Результати дослідження. Вирішення поставлених завдань здійснювали на базі кафедри кіберспорту та інформаційних технологій Національного університету фізичного виховання і спорту України, м. Київ, Федерації шашок України, дитячих дошкільних закладів м. Біла Церква. Проведено опитування тренерів з шашок (28

осіб), вік яких становив $43,4 \pm 2,28$ року, стаж роботи – $26,35 \pm 2,48$.

У ході опитування ставились запитання щодо особливостей побудови та змісту занять з шашок для дітей чотирьох–шести років та віку, з якого доцільно починати заняття.

Тренери найбільш доцільним віком вважають п'ять (29 %) та шість (36 %) років, при чому чотири та сім років мають приблизно однаковий відсоток – 11 та 14 %. У три роки тренери не рекомендують починати заняття шашками (рис. 1).

Під час визначення віку, в якому доцільно розпочинати тренування з шашок, тренери та спортсмени ґрунтувалися на своєму практичному досвіді (21 %), на світові тенденції до зменшення віку молодшої вікової категорії учасників чемпіонатів світу та Європи (14 %) (наразі наймолодша група – до восьми років, раніше – до 10), а це вимагає зменшення віку початку занять для збереження конкурентоспроможності українських спортсменів. 30 % опитуваних пояснюють початок занять у дошкільному віці тим, що з цього віку дитина може втримувати рівень уваги достатньої тривалості для проведення тренувальних занять; вміє писати, а отже зможе записувати відповіді на домашні завдання та партії в турнірі (9 %); може виконувати вказівки тренера та дотримуватись правил гри (23 %).

Щодо кількості тренувань на тиждень для вікової групи п'яти–шести років думки респондентів розділилися: 50 % тренерів вважають доцільним триразові заняття, 36 – дворазові, 3 – чотири і більше занять на тиждень (рис. 2), 11 % не рекомендують залучати дітей такого віку до тренувань.

Опитування тренерів також показало, що по 25 % респондентів схи-

ляються до тривалості занять 30, 45 та 60 хв, 11 вважають, що для дітей п'яти–шести років бажано проводити заняття тривалістю 180 хв, 3 % – навпаки по 15 хв, 11 % висловили думку про недоцільність планування тренувань даної вікової групи. Можна констатувати, що спільної думки у тренерів немає (рис. 3).

Розроблена нами програма занять шашками для дітей чотирьох–шести років спрямована на розвиток інтелектуальних і комунікаційних здібностей, логічного мислення та творчих здібностей, уваги та уяви, вміння планувати свої дії та їх наслідки, діяти в межах правил і вирішувати конфліктні ситуації адекватним шляхом.

Запланована тривалість одного заняття – від 30 хв до 1 год з невеликими активними перервами під час заняття, частота занять – двічі на тиждень.

Для кращого засвоєння матеріалу на першому та другому етапі рекомендовано два заняття на тиждень по 30–45 хв з частковим повторенням тем, на третьому та четвертому етапі рекомендовано по два заняття на тиждень тривалістю 45–60 хв з частковим повторенням тем.

Заняття рекомендовано проводити в рамках гурткової роботи в дошкільних навчальних закладах. Додаткові завдання розраховані на виконання їх дитиною вдома разом з батьками для підтримання безперервності навчання та кращого засвоєння матеріалу. Програма розрахована на середню та старшу групи дошкільнят, складається з чотирьох етапів.

Перший етап навчання – діти чотирьох–п'яти років, тривалість чотири місяці. В цьому віці дії дітей спрямовані спочатку на відтворення, а згодом включають спрямованість на партнера

Рисунок 2 – Кількість занять з шашок на тиждень у групах дітей п'яти–шести років за результатами опитування тренерів, %

Рисунок 3 – Тривалість заняття з шашок в групах дітей 5-6 років за результатами опитування тренерів, %

або сюжет, тому метою навчання є зацікавлення, ознайомлення з грою, засвоєння та закріплення правил гри (як безпосередньо пересування шашок на полі та їх взаємодію, так і взаємодії гравців під час гри, етичні норми комунікації та соціальної взаємодії на засадах взаємоповаги), втримання інтересу до гри.

Головна увага на заняттях приділяється практичній грі, яка від початку демонструється без будь-яких спрощень, але у різноманітних варіантах матеріалу для гри. Активно використовуються наочні матеріали: малюнки, які демонструють правила гри та поведінки під час гри, знаходяться в постійному доступі для огляду дітьми; мультфільми на шахову тему («Про порося, яке вміло грати в шашки», «Лунтік» (151 серія – Шашки), «Маша і Ведмідь» (17 серія – Маша + каша, 51 серія – Невловимі месники), «Тасманиця медової долини» – Чорно-білий злочин, «Смішарики» (156 серія – Сир-бор Новий рік, Азбука здоров'я – Нерівні умови), «6:1» (студія Сергія Рябова) тощо). Керівник гуртка постійно демонструє гру та залучає до дії дітей, звертаючи їхню увагу на правила гри та поведінки. Звертається увага на дотримання правил черговості ходу, виконання простих ходів та обов'язковості виконання ударних ходів. Виконуються вправи на ударні ходи (бій шашок) з використанням демонстраційної магнітної дошки, настільних тренувальних дошок та великої дошки на асфальті чи килимка у вигляді дошки на підлозі. Партії можуть починатись і після певної кількості ходів – перериватись на іншу роботу (або не бути закінченими через обмеженість часу

для занять). Важливо зацікавити, залучити дітей до процесу гри та втримати інтерес у подальшому.

Другий етап – діти чотирьох–п'яти років, тривалість – три місяці – оздоровчий період протягом літа перед переходом у старшу групу.

Мета занять в гуртку на даному етапі – подальше зацікавлення, ознайомлення з грою, засвоєння та закріплення правил гри, втримання інтересу до гри. Засоби реалізації мети включають активну взаємодію з батьками, залучення їх до проведення дозвілля з дітьми та включення шахової гри в дозвілля. Проводиться активна робота керівника з батьками, пропонують родинні змагання як турніри вихідного дня чи як серію кубкових змагань протягом літнього відпочинку. Основною метою шахової гри батьків з дитиною під час дозвілля є збереження та стимулювання інтересу до пізнавальної діяльності. Гурткові заняття в дошкільному навчальному закладі в цей період спрямовані також на закріплення знань з правил гри та поведінки, взаємодії з іншими гравцями, тренерами та суддями (роль яких виконують керівники гуртка). Демонструються мультфільми на шахову тему, після перегляду діти розповідають про помилки, які допустили автори мультфільмів через недосконале знання правил гри.

Третій етап – діти п'яти–шести років, тривалість – вісім місяців (вересень–квітень). Передбачає закріплення знань з правил та ознайомлення з базовими принципами та прийомами гри: стратегія гри на початку партії, сила шашок на центральних та бортових полях, цінність шашок на дамкових полях, побудова колонок та інших конструкцій з можливістю розміну та без цієї можливості, розмін, комбінація, сила дамки та петля в закінченнях. Виконуються практичні вправи на задану тему. Під час вправ учні спочатку з допомогою керівника гуртка, а потім самостійно переносять позицію завдання з демонстраційної дошки або з друкованої діаграми на власну тренувальну дошку. Вивчаються нотація та правила запису ходів та партії, діти за завданням керівника гуртка називають поле або хід за нотацією.

На початку даного етапу заплановано повторення правил гри та інфор-

мації, отриманої на попередніх етапах, з метою її впорядкування через нестабільність відвідування дошкільного навчального закладу під час оздоровчого періоду. Наприкінці етапу можуть використовуватись вправи з двома тренувальними дошками, під час яких учень має на першій перенести завдання з демонстраційної дошки або діаграми, а на другій, не рухаючи шашок, розставити результат після вирішення завдання. Як ігрові вправи на розвиток пам'яті можна використовувати гру зі зменшеною кількістю шашок але однакового кольору для обох суперників.

Рівень складності завдань визначає керівник гуртка залежно від рівня навичок, який демонструють учні. Вивчаються правила проведення змагань, поведінка на змаганнях спортсменів, тренерів, суддів та глядачів, етика та засади чесної гри. Керівник гуртка пояснює дітям, що дії на дошці мають бути пов'язані між собою планом, стратегією побудови позиції, враховувати дії суперника, а попередньо створені плани необхідно перевіряти та коригувати в процесі реалізації. Основною ідеєю планування під час гри є те, що кожен хід в партії не може бути просто ходом, а робиться задля якоїсь певної мети, в рамках плану, і має позитивні чи негативні наслідки залежно від обраного плану, його коректності та засобів виконання, якими є конкретні ходи в партії. Під час показу завдань з розміну, комбінацій тощо керівник гуртка періодично змінює колір шашок, які виграють в завданні, щоб не створювати у дітей хибне уявлення, що виграти можна лише одним кольором (наприклад, тільки білими), а інший колір завжди програє.

Четвертий етап – діти п'яти–шести років, закінчення навчального року, квітень–травень). Метою даного етапу є участь дітей у змаганнях та закріплення раніше отриманих навичок з принципів та прийомів гри і правил поведінки під час змагальної діяльності. Проводять кілька тренувальних турнірів у групі, спочатку в межах часу, відведеного для гурткової роботи, з перенесенням партій на наступне гурткове заняття, потім фінальний турнір – у спеціально відведений час з грою всіх турів за один день. Тренувальні турніри використовують для ознайомлення з системою проведення змагань і шаш-

ками як видом спорту, який у подальшому можна вдосконалювати в системі дитячо-юнацьких спортивних шкіл.

Під час всіх етапів діти отримують інформацію про загальну історію шашок та історію українського шашкового руху у доступному викладенні, виконують вправи на орієнтування на шашковій дошці (настільна дошка та велика дошка на асфальті чи килимок на підлозі) з використанням понять вправо–вліво, вгору–вниз, по горизонталі–вертикалі–діагоналі. Під час гри діти вчаться рахувати шашки та наочно освоюють поняття складу числа, більше–менше, на скільки більше чи менше, шляхом порівняння кількості шашок, математичні операції додавання та віднімання за допомогою «побитих» шашок суперника та під час навчальних ігор і завдань. Вправи з використанням перенесення позиції–завдання з демонстраційної дошки або з картки–завдання на настільну тренувальну дошку сприяють розвитку короткочасної зорової пам'яті та просторової орієнтації під час розташування шашок відносно інших шашок та кутових полів і ліній дошки.

Дискусія. Рядом фахівців [19, 20, 24, 26] було проведено аналіз найрізноманітніших ігрових способів, що є найбільш сприятливими для розвитку логічного мислення, когнітивних функцій. Вони підкреслюють, що саме інтелектуальні ігри є такими, де потрібні дії у виконанні складних розумових операцій, що супроводжується емоційним задоволенням від самого процесу обмірковування ігрових завдань.

Дослідження багатьох учених [11, 14, 22] свідчать про освітні переваги навчання інтелектуальних видів спорту, як, наприклад, шахи, у школах. Gobet and Campitelli [17] навчання шахів у закладах освіти може бути корисним для початківців, але менш важливо для гравців середнього та «просунутого» рівня, для яких першочергове значення мають кількість практики та набуття знань. Gobet та ін. [18] стверджують, що такі висновки узгоджуються з точкою зору de Groot [15, 16] про те, що освітні переваги навчання інтелектуальних видів спорту сприяють покращенню уваги, концентрації та інтересу до навчання.

Розроблена програма для дошкільних закладів сприяє розвитку когнітивних здібностей дітей, аналі-

тичних та розумових процесів, що в цілому підтверджується дослідженнями інших науковців [12, 21, 23]. Проте дослідження, проведені в шкільних установах під час навчання гри в шахи, свідчать, що для кваліфікованих спортсменів вони не є значущими.

Висновки:

1. Визначено доцільним вік початку занять шашками п'ять та шість років. У три роки тренери не рекомендують починати заняття шашками.

2. Чинники, на яких ґрунтується доцільність віку початку занять шашками: практичний досвід тренерської роботи, світова тенденція до зменшення віку молодшої вікової категорії учасників чемпіонатів світу та Європи; дитина може втримувати рівень уваги достатньої тривалості для проведення тренувальних занять; вміє писати, а отже зможе записувати відповіді на домашні завдання та партії в турнірі, може виконувати вказівки тренера та дотримуватись правил гри.

3. Розроблена програма занять шашками для дітей чотирьох–шести років спрямована на розвиток інтелектуальних і комунікаційних здібностей, логічного мислення та творчих здібностей, уваги й уяви, вміння планувати свої дії та їх наслідки, діяти в межах правил і вирішувати конфліктні ситуації адекватним шляхом. Заняття рекомендовано проводити в рамках гурткової роботи дошкільних навчальних закладів. Програма навчання гри в шашки розрахована на чотири етапи.

4. Проведені дослідження дозволяють зробити висновок, що навчання гри в шашки в дошкільних установах та закладах середньої освіти можна використовувати для початківців та для розвитку розумової діяльності і когнітивних функцій.

Перспективи подальших досліджень передбачають обґрунтування та розробку програми підготовки початківців в інтелектуальних видах спорту, зокрема в шашках.

Конфлікт інтересів. Автор заявляє, що відсутній будь-який конфлікт інтересів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антонюк ВЗ. Формирование интеллектуальной готовности старшего дошкольника к учебе в школе. Балтийский гуманитарный журнал. 2013;3:5-7.

2. Наказ Міністерства спорту від 17.01.2015 № 67 Про організацію навчально-тренувальної роботи дитячо-юнацьких спортивних шкіл.

3. Постанова КМУ від 05 листопада 2008 року № 993 Про затвердження Положення про дитячо-юнацьку спортивну школу, п. 9 Положення.

4. Правила спортивних змагань з шашок, 2001.

5. Цікаві шашки: навчально-методичний посібник: Дульська ГП, Романюк ОВ, Семизорова ВВ, Чижевська НВ; 2018. 80 с.

6. Чижевська НВ, Шинкарук ОА. Особливості інтелектуального розвитку дітей дошкільного віку та їх придатність до занять інтелектуальними видами спорту. Молодь та олімпійський рух: 36. тез доповідей XIII Міжнар. конф. молодих вчених, 16 травня 2020 року [Електронний ресурс]. Київ; 2020:227-8.

7. Чижевська Н, Шинкарук О. Характеристика підготовки початківців в інтелектуальних видах спорту та в шашках. Теорія і методика фізичного виховання і спорту. 2021;2:44-49. DOI: 10.32652/tmfvs.2021.2.44-49.

8. Чижевська Н, Шинкарук О. Особливості підготовки та відбору дітей в інтелектуальних видах спорту. Молодь та олімпійський рух: 36. тез доповідей XIV Міжнар. конф. молодих вчених, 19 травня 2021 року [Електронний ресурс]. Київ; 2021:153-154.

9. Чижевська Н, Шинкарук О. Формування здібностей в процесі занять інтелектуальними видами спорту. Інноваційні та інформаційні технології у фізичній культурі, спорті, фізичній терапії та ерготерапії: Матеріали IV Всеукр. електрон. науково-практ. конф. з міжнародною участю (Київ, 9 квітня 2021 р.). Київ. НУФВСУ; 2021:58-60.

10. Шинкарук О, Чижевська Н, Федорчук С, Шутова С. Інноваційні підходи до розвитку когнітивних здібностей дітей дошкільного віку засобами інтелектуальних видів спорту (на прикладі шашок). Інноваційні та інформаційні технології у фізичній культурі, спорті, фізичній терапії та ерготерапії: Матеріали III Всеукр. електрон. науково-практ. конф. з міжнародною участю (Київ, 8 квітня 2020 р.). Київ: НУФВСУ; 2020:41-2.

11. Bart W, and Atherton M. (2004). «The neuroscientific basis of chess playing: applications to the development of talent and education», in Paper Presented at the «Learning to Know the Brain Conference» (Amsterdam).

12. Bilalic M, McLeod P, and Gobet F. (2007). Does chess need intelligence? – A study with young chess players. Intelligence 35, 457–470. doi: 10.1016/j.intell.2006.09.005

13. Byshevents N, Iakovenko O, Stepanenko O, Serhiyenko K, Yuhno Yu, Goncharova N, Blazhko N, Kolchin M, Andriyenko H, Chyzhevska N, Blystiv T. Formation of the Knowledge and Skills to Apply Non-Parametric Methods of Data Analysis in Future Specialists of Physical Education and Sports. Sport Mont 19 (2021) S2: 171-175.

14. Christiaan J, and Verhulst DC. (1978). Chess and cognitive development. Nederlandse Tydschrift voor de Psychologie en haar Grensgebieden, 36, 561-582.

15. de Groot AD. (1977). «Memorandum: Chess instruction in the school? A few arguments and counterarguments», in Chess in the Classroom. An answer to NIE, ed H. Lyman, (Saugus, MA: The Massachusetts Chess Association and the American Chess Foundation), 1-10.

16. de Groot AD. (1978). Thought and Choice in Chess. The Hague: Mouton. (Original work published in 1946).

17. Gobet F, and Campitelli G. (2006). «Education and chess: a critical review», in Chess and Education: Selected Essays from the Koltanowski Conference, ed T. Redman (Dallas,

TX: Chess Program at the University of Texas at Dallas), 124-143.

18. Gobet F, de Voogt A, and Retschitzki J. (2004). *Moves in Mind: The Psychology of Board Games*. New York, NY: Psychology Press.

19. Gogolev NE, Golokova VS, Nikiforov YuE, Zhao Hanqing. Study of logical thinking of children draught players. *Scientific theory journal «Uchenye zapiski universiteta imeni P.F. Lesgafta»*, No. 4 (170) – 2019. 76-78.

20. Gulyaeva AA. (2018), «Bases of training of school students of initial classes in a game in checkers with use of computer technologies», *Physical culture, sport, science and education: materials II of the All-Russian scientific conference, village Churapcha*, pp. 146-149.

21. Hong S, and Bart W. (2007). Cognitive effects of chess instruction on students at risk for academic failure. *Int. J. Spec. Educ.* 22, 89-96.

22. Liptrap JM. (1998). Chess and standard test scores. *Chess Life*, 41-43.

23. Scholz M, Niesch H, Steffen O, Ernst B, Loeffler M, Witruk E, et al. (2008). Impact of chess training on mathematics performance and concentration ability of children with learning disabilities. *Int. J. Spec. Educ.* 23, 138-156.

24. Setyaeva NN and Sherstneva VYu. (2018), «Development of logical thinking and physical fitness of checkers players of younger school age with violation of intelligence means of adaptive physical training», *Healthy lifestyle and health protection: the collection of scientific articles of the II All-Russian scientific and practical conference with the international participation, Surgut*, pp. 312-316.

25. Shynkaruk O, Blazhko N, Chizhevskaya N. The athletes system of selection and orientation in contemporary sports. «Sport. Olimpism. Sănătate», congres științific internațional (5 ; 2020 ; Chișinău). *Sport. Olimpism. Sănătate: Congresul științific Internațional: Culegere de articole, Ediția a 5-a, (10-12 septembrie 2020) / comitetul științific: V. Manolachi (președinte) [et al.] ; colegiul de redacție: Povestea Lazari [et al.]*. Chișinău : USEFS, 2021: 647-54.

26. Varlamova US. (2018), «Development of logical thinking of school students by means of a game in the Russian checkers», *Role of innovations in transformation of modern science: collection of articles of the International scientific and practical conference, Ufa*, pp. 216-219.

27. Vozniuk T, Shchepotina N, Koliadych Yu, Lazarenko N, Ihnatova O, Baiurko N, Kostiukevych V, Svirshchuk N, Perepelytsia M, Chyzevska N. Methods of Primary Selection of Young Football Players. *Sport Mont 19 (2021) S2: 9-15*.

28. https://sport.gov.ua/storage/app/sites/16/Sport/Programy_navchalni/2019/shahi.pdf

29. https://sport.gov.ua/storage/app/sites/16/Sport/Programy_navchalni/2019/programma-godlya-dussh.pdf

LITERATURE

1. Antonyuk VZ. Development of intellectual readiness of the senior preschooler to study at school. *Baltic humanitarian journal*. 2013;3:5-7.

2. Order of the Ministry of Youth and Sports dated 17.01.2015 № 67 On the organization of education and training process in children's and youth sports schools.

3. Resolution of the Cabinet of Ministers on November 05, 2008 No. 993 On approval of the Regulations on children and youth sports school, art. 9 of the Regulations.

4. Rules of sports competitions in checkers, 2001.

5. Interesting checkers: educational-methodological manual: Dul'ska GP, Romaniuk OV, Semyzova VV, Chyzevska NV; 2018. 80 p.

6. Chyzevska NV, Shynkaruk OA. Features of intellectual development of preschool children and their suitability for mind sports. *Youth and the Olympic Movement: Abstracts of the XIII Intern. conf. of young scientists*, May 16, 2020 [Electronic resource]. Kyiv; 2020:227-8.

7. Chyzevska N, Shynkaruk O. Characteristics of the preparation of beginners in intellectual sports and checkers. *Theory and methods of physical education and sports*. 2021;2:44-49. DOI: 10.32652/tmfvs.2021.2.44-49.

8. Chyzevska N, Shynkaruk O. Features of training and selection of children in mind sports. *Youth and the Olympic Movement: Proceedings of the XIV Intern. conf. of young scientists*, May 19, 2021 [Electronic resource]. Kyiv; 2021:153-154.

9. Chyzevska N, Shynkaruk O. Formation of abilities in the process of engaging in mind sports. *Innovative and information technologies in physical culture, sports, physical therapy and occupational therapy: Proceedings of the IV All-Ukrainian electronic scient.-pract. conf. with internat. participation (Kyiv, April 9, 2021)*. Kyiv. NUPESU; 2021:58-60.

10. Shynkaruk O, Chyzevska N, Fedorchuk S, Shutova S. Innovative approaches to the development of cognitive abilities in preschool children by means of intellectual sports (as exemplified by checkers). *Innovative and information technologies in physical culture, sports, physical therapy and occupational therapy: Proceedings of the III All-Ukrainian electronic scient.-pract. conf. with internat. participation (Kyiv, April 8, 2020)*. Kyiv: NUPESU; 2020:41-2.

11. Bart W, and Atherton M. (2004). «The neuroscientific basis of chess playing: applications to the development of talent and education», in *Paper Presented at the «Learning to Know the Brain Conference» (Amsterdam)*.

12. Bilalić M, McLeod P, and Gobet F. (2007). Does chess need intelligence? – A study with young chess players. *Intelligence* 35, 457–470. doi: 10.1016/j.intell.2006.09.005

13. Byshevs N, Iakovenko O, Stepanenko O, Serhiyenko K, Yuhno Yu, Goncharova N, Blazhko N, Kolchin M, Andriyenko H, Chyzevska N, Blystiv T. Formation of the Knowledge and Skills to Apply Non-Parametric Methods of Data Analysis in Future Specialists of Physical Education and Sports. *Sport Mont 19 (2021) S2: 171-175*.

14. Christaen J, and Verholfstadt DC. (1978). Chess and cognitive development. *Nederlandse Tydschrift voor Psychologie en haar Grensegebieden*, 36, 561-582.

15. de Groot AD. (1977). «Memorandum: Chess instruction in the school? A few arguments and counterarguments», in *Chess in the Classroom*. An answer to NIE, ed H. Lyman, (Saugus, MA: The Massachusetts Chess Association and the American Chess Foundation), 1-10.

16. de Groot AD. (1978). *Thought and Choice in Chess*. The Hague: Mouton. (Original work published in 1946).

17. Gobet F, and Campitelli G. (2006). «Education and chess: a critical review», in *Chess and*

Education: Selected Essays from the Koltanowski Conference, ed T. Redman (Dallas, TX: Chess Program at the University of Texas at Dallas), 124-143.

18. Gobet F, de Voogt A, and Retschitzki J. (2004). *Moves in Mind: The Psychology of Board Games*. New York, NY: Psychology Press.

19. Gogolev NE, Golokova VS, Nikiforov YuE, Zhao Hanqing. Study of logical thinking of children draught players. *Scientific theory journal «Uchenye zapiski universiteta imeni P.F. Lesgafta»*, No. 4 (170) – 2019. 76-78.

20. Gulyaeva AA. (2018), «Bases of training of school students of initial classes in a game in checkers with use of computer technologies», *Physical culture, sport, science and education: materials II of the All-Russian scientific conference, village Churapcha*, pp. 146-149.

21. Hong S, and Bart W. (2007). Cognitive effects of chess instruction on students at risk for academic failure. *Int. J. Spec. Educ.* 22, 89-96.

22. Liptrap JM. (1998). Chess and standard test scores. *Chess Life*, 41-43.

23. Scholz M, Niesch H, Steffen O, Ernst B, Loeffler M, Witruk E, et al. (2008). Impact of chess training on mathematics performance and concentration ability of children with learning disabilities. *Int. J. Spec. Educ.* 23, 138-156.

24. Setyaeva NN and Sherstneva VYu. (2018), «Development of logical thinking and physical fitness of checkers players of younger school age with violation of intelligence means of adaptive physical training», *Healthy lifestyle and health protection: the collection of scientific articles of the II All-Russian scientific and practical conference with the international participation, Surgut*, pp. 312-316.

25. Shynkaruk O, Blazhko N, Chizhevskaya N. The athletes system of selection and orientation in contemporary sports. «Sport. Olimpism. Sănătate», congres științific internațional (5 ; 2020 ; Chișinău). *Sport. Olimpism. Sănătate: Congresul științific Internațional: Culegere de articole, Ediția a 5-a, (10-12 septembrie 2020) / comitetul științific: V. Manolachi (președinte) [et al.] ; colegiul de redacție: Povestea Lazari [et al.]*. Chișinău : USEFS, 2021: 647-54.

26. Varlamova US. (2018), «Development of logical thinking of school students by means of a game in the Russian checkers», *Role of innovations in transformation of modern science: collection of articles of the International scientific and practical conference, Ufa*, pp. 216-219.

27. Vozniuk T, Shchepotina N, Koliadych Yu, Lazarenko N, Ihnatova O, Baiurko N, Kostiukevych V, Svirshchuk N, Perepelytsia M, Chyzevska N. Methods of Primary Selection of Young Football Players. *Sport Mont 19 (2021) S2: 9-15*.

28. https://sport.gov.ua/storage/app/sites/16/Sport/Programy_navchalni/2019/shahi.pdf

29. https://sport.gov.ua/storage/app/sites/16/Sport/Programy_navchalni/2019/programma-godlya-dussh.pdf

Надійшла 16.12.2021

ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРА

Чижевська Надія <https://orcid.org/0000-0003-0821-9296>, nadiya.chyzevska@gmail.com

Національний університет фізичного виховання і спорту України,
вул. Фізкультури 1, м. Київ, 03150, Україна

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

Chyzevska Nadiya <https://orcid.org/0000-0003-0821-9296>, nadiya.chyzevska@gmail.com

National University of Ukraine on Physical Education and Sport
Fizkul'tury str. 1, Kyiv, 03150, Ukraine